

Ötvös József

Jóska, a falu bolondja

Gyermekkoromban valamire való falunak volt kastélya és legalább egy bolondja. Szegényebb faluban talán csak kastély volt, de egy igazi erdélyi településhez hozzátartozott a falu bolondja is. Mátyás király óta ez nemcsak természetes, hanem még büszkeség is. Szülőfalumban mindkettő már csak régi emlék, mert a kastélyt pár éve lebontották, és Jóskát sem találok sehol. Igaz, a fenyvesben épült egyszerű udvarházat csak mi gyermekek vagy lokálpatrióta pókaiak neveztük kastélynak. De Jóska igazi, hús-vér ember volt.

Emlékeimben arca időtlen: se nem fiatal, se nem öreg. Az ésszerű döntések felelőssége alóli mentesség nyugalmat adott szabad életének, neki többet megengedtek, mint másnak. Olyan volt, mint Mátyás király bohóca, akár az igazat is szemébe mondhatta a hatalomnak. Ezért gyermekként felnéztünk rá. Imbolygó járásában is volt valami különleges, őt egyáltalán nem zavarta, ha rászóltak, hogy siető menésében átlagosnál nagyobb a kilengése.

A pirkadati kakasszó mellett Jóska volt a falu megbízható órája, percnyi pontossággal terelte, hajtotta a felszeg legutolsó házától kezdve — tavasztól őszig — a falu csordáját, és mi tudomásul vettük, amióta ott házak és állatok vannak, ez a falu rendje. Ezt az évszázados rendet az első autóbuszjárat zavarta meg. Jóska és az állatok számára teljesen ismeretlen és rendellenes dolog volt annak az eddig sosem látott, furcsa masinának feltűnése egy mezőségi falu sáros útján. A tehén amúgy is bárgyú nyugalommal megy a legelő felé vezető, megszokott földúton, mintha csak számára taposták volna ki az út közepét. Szomorú, szemerkélő esőben szokatlanul és hirtelen jelent meg a reggeli autóbusz, a tehén ártatlan nagy szemeivel rábámult a mozgó ismeretlenre, a sofőr városi felsőbbrendűségének tudatában hangosan dudálni kezdett, de hiába, mert Boglár ezt a fajta jelzést még nem ismerte. Jóskának kellett a nehéz helyzetet megoldani, de a falu történetének első forgalmi dugójánál csak egy szépen faragott mogyorófa bot volt a kezében. Ezzel a szívéhez nőtt mogyorófa bottal próbálta az út közepén megállt tehén elmozdítását, de dobása célt tévesztett s botja ott csattant az autóbusz csillogó oldalán. Ekkor megállt az idő, mint Józsué idejében, amikor az emóriak legyőzéséhez nem volt elég egy nap, s Isten megállította a Napot az égen. A sofőr tűzokádó szemekkel érkezett le a sáros földre, a megilletődött állatok kitértek előle, ahogy felemelt kézzel és hangos szitkozódással közeledett a riadtan álló Jóska felé, de az ütésre indult kéz megállt a levegőben, amikor az út szélén felhangzott a tanító néni éles hangja:

— Nem látja, hogy bolond!?

A sofőr értelmetlen szitkozódással ült vissza a kormány mögé, lassú menetben elindult az autóbusz a bamba tekintetű állatok között, amikor hangos recsenéssel oldódott meg a rendkívüli találkozás feszültsége: az óriásnak tűnő kezek alatt darabokra tört Jóska mogyorófa botja. Csak akkor az egyszer láttam őt sírni.

Jóska ott született a faluban, bár négyen voltak testvérek, ő teljes egészében az akkori falu világához tartozott, ezért életünk és az egész falu életének része volt. Minden temetésen húzta a legényekkel együtt a sírt takaró hatalmas falapát kötelet. Hiányozhatatlan része volt a fájdalom eseményének, de örökös résztvevője mindenik esküvőnek is. A lakodalmas asztal végén terítettek neki is, a gyermekek mellett, s így jól láthattuk, amint komolytalan kamasz legények leitatták, majd csúfondáros kacagással kinevették. A szénatartóban terített lakodalmas asztal másik végén cimbalomkísérettel felcsendült a nóta:

Egy Jóska van a faluban,
azt is bolond csavargónak mondják.

Mi, gyermekek, mosolyogva néztünk Jóskára, mert róla szólt a nóta. Gyermeki irigységgel, a kamasz legényekkel együtt mi is kikacagtuk a félig berúgatott Jóskát, amikor egyre hangosodó énekükkel a felnőttek a nóta végére értek:

Nem tudni, hogy ki a bolond,
ő vagy azok, akik kigúnyolják.

Aztán a szomszédok kitámogatták a lakodalmas asztaltól, a szénatartó mögötti szalmakazal mellé lefektették, de reggel percnyi pontossággal hangzott fel a lakodalomból későn hazaballagók fáradt, rekedt énekhangja mellett Jóska kiáltása:

— Bimbó, ne!

Vasárnap délután ő is ott izgult a futballpálya szélén, s szakszerűnek tűnő, hangos bekiabálással igazította, szidta a falu dicsőségéért küzdő legényeket. Anyyira átélte a futballmeccset, hogy még hétfőn reggel is így köszönt rá a mezőre induló legényre:

— Tökéletlen, mért nem rúgtad be azt a gólt? —, és csak egyedül neki volt szabad megbírálni a kudarcot vallott sztárokat.

Nem emlékszem, mikor halt meg, csak amint emlékeimből raktam össze a régi falut, édesanyám közbeszólt: Jóska már nem él. Gyermekkorom óta felgyorsult az élet a Mezőség szélén is: a régi emberek kiköltöztek a templom fölötti temetőbe, a kastély először elárvult, mert az új iskolában már van elég hely a megfogyatkozott óvodások számára. Aztán az árván maradt kastély fala megrepedt, s a Hollandiából ritkán haza-hazanéző, újgazdag tulajdonos pár éve lebontatta. Közben új arcok jelentek meg a falu utcáján, keresem bennük a szülők vagy nagyszülők ismert arcvonásait, de alig-alig ismerem fel őket.

Otthon jártam a fáradt őszben, a Kopár hegy még kopárabb, a kórét már le sem vágják, a fagyos télen ott a dombon zizzen majd a megszáradt háncs. A fánkon nincs már levél, az első hóharmat letépte a színeket, egy-egy fázó varjú kárrog a csupasz diófán s nézi az odafagyott fekete diót. Az emberek megöregedtek, a régi házakból reggelente csak özvegyek lépnek ki s legtöbb udvaron a kutya a legnagyobb háziállat.

Nézem a Jóska halványkék színre meszelt régi házát, az ablak alatt elvadult puszpángbokor mellett virít egy lila krizantém. Látod, a hideg fagy a kertben letépi a diófák levelét, de az ablak mellé ültetett őszi virág decemberig is megbirkozik a fagyos hervadással. Nézem az eltűnő múlt itt felejtett emlékét, s hátam mögött megszólal egy hang:

— Eladó a Jóska háza, valaki idegen érdeklődik felőle — s bennem felsír a fájdalom, mert most hal meg végleg Jóska, amikor idegenek veszik meg a házát.

CÉRNA UTCA — ÉJJEL
(B. Gyűjtő József fotója)

Csatáné Bartha Irénke

Ki fényleni értünk akartál

Sütő András emlékének

„Ki fényleni értünk akartál,
Csillag lettél a máglyán (!)”

Júniusi verőfényben
megkondulnak a harangok
értünk, érted,
ki itt hagyta örökre
mérget párálló
kikerics-ködben.

Bólogatnak fehér akácok
— eleven kincsei a nyárnak —,
emléked beborult egén
lásd, most napsugarak helyett
árulás bárdjai villognak!

Félelem lobog a szívben,
körös-körül a tájban,
lelkünkre átkok
koloncát veti az ég,
varjúsereg köröz feletted
s az álmod csupa veríték?!

Mint ékes pávatoll-korona,
szétterült fényes reményed,
álomfejtő bölcs beszéded
„szívünknek bilincs-oldozás lett!”
Csak jókedvünk apadt, s nem a hit,
Te bozóton át tapostál ösvényt itt,
s ha dühösen káromkodott a szájunk,
szívünkben Nyarat nyitottál!

Merénylet? Turáni átok,
ahogy szívedre s babérjaidra
